

Лен-го ун-та, 1991. – С. 33. **19.** Арутюнов А.А. Соучастие в преступлении по уголовно-праву Российской Федерации : автореф. доктора юрид. наук 12.00.08 – «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». – М., 2006. – С. 20. **20.** Иванов Н.Г. К вопросу о понятии группы в российском уголовном праве // Государство и право. – 2000. – № 11. – С. 50. **21.** Баяндин А.В. Принцип обратной связи в концепции детерминизма структуры вселенной // Философия науки. – 2001. – № 1 (9). – С. 70. **22.** Иванов Н. Соучастие в правоприменительной практике и доктрине уголовного права // Уголовное право. – 2006. – № 6. – С. 32. **23.** Безбородов Д.А. Некоторые категории диалектики в исследовании совместного совершения преступления // Государство и право. – 2008. – № 2. – С. 41. **24.** Савченко Д.О. Основы правовых норм, що регулюють відповідальність за співучасть у скоєнні злочину : автореф канд. юрид. наук / 12.00.08. – К., 1994. – С. 8. **25.** Афанасьев В.Г. Системность и общество. – М.: Политиздат, 1980. – С.27, 34.

УДК 342; 347.962; 347.97/99

С. В. ПРИЛУЦЬКИЙ,
кандидат юридичних наук

БЕЗПОСЕРЕДНЯ УЧАСТЬ НАРОДУ УКРАЇНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ (ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ)

Проводиться теоретичний аналіз конституційних засад безпосередньої участі народу при здійсненні правосуддя. Розкривається законодавчий порядок організації та діяльності суду за участю народних засідателів та суду присяжних. Піддається критичному аналізу чинна регламентація порядку формування списків народних засідателів та присяжних. В роботі розкриваються особливості вітчизняної моделі «суду присяжних», що запроваджена новим Кримінальним процесуальним кодексом України (2012).

Робиться висновок, що законодавець лише термінологічно диференціював форми безпосередньої участі народу при здійсненні правосуддя залежно від галузі судочинства. У сфері кримінального судочинства – «суд присяжних», у цивільному ж судочинстві – суд за участю народних засідателів. Водночас ні адміністративне, ні господарське судочинство не передбачають жодної з форм безпосередньої участі народу при здійсненні судочинства, що істотно обмежує конституційну засаду прямого народовладдя.

Ключові слова: пряме народовладдя, правосуддя, суд присяжних, судовий засідателі.

Прилуцкий С. В. Непосредственное участие народа Украины при осуществлении правосудия (проблемы законодательного регулирования)

Проводится теоретический анализ конституционных принципов непосредственного участия народа при осуществлении правосудия. Раскрывается законодательный порядок организации и деятельности суда при участии народных заседателей и суда присяжных. Делается критический анализ регламентации формирования списков народных заседателей и присяжных. Раскрываются особенности отечественной модели «суда присяжных», что вводится в соответствии с новым Уголовным процессуальным кодексом Украины (2012).

Делается вывод, что законодатель лишь на терминологическом уровне дифференцировал формы непосредственного участия народа при осуществлении правосудия в зависимости от отрасли судопроизводства. В сфере уголовного судопроизводства – «суд присяжных», в гражданском же судопроизводстве – суд при участии народных заседателей. В то же время ни административное, ни хозяйственное судопроизводство не предусматривают какой-либо из форм непосредственного участия народа при осуществлении правосудия, что существенно ограничивает конституционный принцип прямого народовластия.

Ключевые слова: *прямое народовластие, правосудие, суд присяжных, судебный заседатель.*

Prylutzkyi S. V. Direct participation of Ukrainian citizens in realization of justice (problems of legal regulation)

Author gives theoretical analyses of constitutional principles of direct participation Ukrainian citizens in realization of justice.

The law on organization and activity of court when there is a participation of people's assessors in the judicial process was shown. Critical analysis in regulation to forming people's assessors and juries lists is made. The features of the native model of court "People's Assessors Court" are shown in accordance with the new Criminal procedure code of Ukraine (2012).

It is concluded, that a lawmaker has differentiated the forms of direct participation citizens of Ukraine while administration of justice only on the terminological level depending on the branch of law.

In the field of criminal proceeding it would be a «Jurors Court», in the civil proceeding – a court with people's assessors participation. At the same time, neither administrative nor economic judicial proceedings are not foreseen the forms of direct participation Ukrainian citizens while administration of justice, which limits constitutional principle of direct democracy.

Key words: *direct participation of citizens, justice, Jurors Court, people's assessor.*

Безпосередня участь народу України при здійсненні правосуддя врегульована на найвищому законодавчому рівні у статтях 124, 127 та 129 Основного Закону. Так, згідно зі статтею 124 народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Відповідно до статті 127 передбачається, що правосуддя здійснюють професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні, а згідно зі ст. 129 судочинство проводиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних.

Дані норми встановлюють три концептуальні засади, які тісно взаємопов'язані та формулюють конституційні основи народовладдя при здійсненні судової влади. *По-перше*, стаття 127 досить чітко визначає принцип прямого народовладдя, що повною мірою співвідноситься зі статтею 5 Конституції України, де встановлено, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Тим самим народ може безпосередньо здійснювати судову владу, але через відповідні державні органи – суди. Тому вбачається, що створення будь-яких позадержавних, хоча б і «народних», судів не наділяє їх легітимною державною владою.

Варто також звернути увагу на те, що Конституція України передусім акцентує увагу на участі народу при здійсненні судової влади як загальній zasadі народовладдя, а не конституційному праві особи на «суд рівних», як-от у США чи інших країнах.

Друга конституційна засада передбачає три категорії легітимних носіїв судової влади: професійні судді; народні засідателі; присяжні.

Третя засада визначає моделі (форми) судочинства: одноособове або колегіальне судочинство професійних суддів; колегіальне судочинство професійних суддів та народних засідателів (змішана колегія); суд присяжних як самостійна колегія присяжних.

Тим самим на сьогоднішній день Конституція України передбачає дві окремі моделі прямої участі народу при здійсненні судочинства: суд за участю народних засідателів на кшталт суду шеффенів у Німеччині та класичний суд присяжних, як-от в Іспанії, Росії, Великобританії, США та ін.

У теоретичному аспекті варто погодитися з С. О. Іваницьким, на думку якого участь народу в здійсненні правосуддя є конституційним принципом судової влади в Україні, що становить врегульовану чинним законодавством систему правоположень, які визначають право представників народу здійснювати судову функцію державної влади шляхом безпосередньої участі в здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних¹.

Проте насправді цей конституційний принцип з моменту його ухвалення й донині не став повноцінним та життєздатним. На сьогодні участь народу як у питаннях організації судової влади, так і в її здійсненні є номінальною. Таке зволікання із втіленням відповідних конституційних норм можна пояснити низкою причин. Та найвагомішою, безумовно, є соціальна складова даної проблеми, яка тісно пов'язана зі складним процесом становлення самостійності та народовладдя Українського народу. В умовах затяжної соціальної та економічної стагнації, що породила різкий дисбаланс між основними складовими суспільства, панівний клас крупного капіталу (олігархія) за допомогою відповідних політичних інструментів вміло гальмує втілення конституційних засад прямої участі народу при здійсненні судочинства. Звичайно, для правління олігархії пряме народовладдя зuboжілої більшості є вкрай небажане й навіть небезпечне. На підтвердження даної позиції є відповідне законодавче регулювання участі народу в судочинстві та його дійсне виконання.

Так, за увесь період незалежності України нормативне регулювання прямої участі народу при здійсненні судочинства закріплювалось усіма законами про судоустрій.

Закон України «Про судоустрій України» (1981)² у статті 10 встановлював, що справи у судах першої інстанції розглядаються суддею одноособово, колегією суддів або суддею і народними засідателями, а також судом присяжних у випадках, визначених процесуальним законом.

Закон України «Про судоустрій України» (2002 р.)³ у статті 13 також передбачав, що справи у судах першої інстанції розглядаються суддею одноособово, колегією суддів або суддею і народними засідателями, а у випадках, визначених процесуальним законом, також судом присяжних.

Даний закон у досить загальних рисах регулював порядок добору народних засідателів і присяжних, а також їх участь у здійсненні судочинства. Проте на практиці суд за участю присяжних не діяв, а участь народних засідателів була обмежена вузьким колом кримінальних та цивільних справ.

Хвиля суспільно-політичної активності та громадянського протесту 2004–2005 рр. в Україні спонукала «оновлену» владу до декларування реформ судової системи та механізмів судочинства на тлі демократизації держави. Так, згідно з *«Концепцією вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів»* (2006 р.)⁴ передбачалося, що законодавчі регулювання діяльності суду присяжних мають передбачати його використання лише в окремих категоріях кримінальних справ. Обвинувачений повинен мати право вибирати: його справу розглядатиме суд присяжних чи колегія професійних суддів. Функції присяжних передбачалось відокремити від функцій професійного судді. Передбачалося, що присяжні вирішуватимуть у своєму вердикті лише питання юридичного факту, а професійний суддя на основі вердикту присяжних і норм кримінального права ухвалюватиме вирок.

Проте не так сталося, як гадалось. Чинний Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (2010 р.)⁵ у статті 15 знову передбачив, що справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за участю народних засідателів і присяжних.

Даним законом встановлено, що народним засідателем, присяжним є громадянин України, який у випадках, визначених процесуальним законом, вирішує справи у складі суду спільно із суддею (суддями), забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

Народні засідателі, присяжні під час розгляду і вирішення справ користуються повноваженнями судді.

Для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідної місцевої ради, що формує і затверджує у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду, відповідають вимогам, встановленим законом, і дали згоду бути присяжними.

Список присяжних має затверджуватися один раз на два роки і переглядатися в разі необхідності за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України.

Народним засідателем, присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду.

Водночас не підлягають включенню до списків народних засідателів та списків присяжних громадяни: визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків народного засідателя, присяжного; які мають не зняту чи не погашену судимість; народні депутати України, члени

Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, адвокати, нотаріуси; громадяни, які досягли шістдесяті п'яти років; особи, які не володіють державною мовою.

Особа, включена до списку народних засідателів або списку присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливають її участь у здійсненні правосуддя, у разі їх наявності.

Особа, яка відповідно до закону не може бути включена до списку народних засідателів або списку присяжних, але включена до нього, увільняється від виконання обов'язків народного засідателя чи присяжного головою відповідного суду.

Від виконання обов'язків народного засідателя, присяжного головою відповідного суду увільняються: особи, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, у відпустці по догляду за дитиною, а також які мають дітей дошкільного чи молодшого шкільного віку або утримують дітей-інвалідів, інших хворих або членів сім'ї похилого віку; керівники та заступники керівників органів місцевого самоврядування; особи, які через свої релігійні переконання вважають для себе неможливою участь у здійсненні правосуддя; інші особи, якщо голова суду визнає поважними причини, на які вони посилаються.

Дані особи увільняються від виконання обов'язків народного засідателя, присяжного за їхньою заявою, поданою до початку виконання цих обов'язків.

Увільнення від виконання обов'язків народного засідателя, присяжного у конкретній справі, у тому числі внаслідок відводу (самовідводу), здійснюється у порядку, встановленому процесуальним законом.

Водночас викликає певне застереження раніше згадане положення закону, згідно з яким громадянин має дати свою згоду бути присяжним.

Хоча в даному аспекті варто зазначити, що участь особи у здійсненні судової влади є як конституційним правом, так і конституційним обов'язком громадянина, а тому згода особи на виконання громадянського обов'язку не потрібна. Ця позиція прямо впливає з положень статті 65 Конституції України, де зазначається, що захист Вітчизни є обов'язком громадян України. Видається, що громадянин, принісши присягу, незалежно від того, чи це присяга солдата, чи народного судді, однаковою мірою захищає Батьківщину як від зазіхань зовнішніх, так і від внутрішніх ворогів – анархії злочинця, сваволі й корупції чиновника, тиранії можновладця та ін.

Щодо цього слід також наголосити, що згідно зі статтею 4 *Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод* (1950) значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків.

На нашу думку, якщо на громадянина за жеребом випаде обов'язок судового засідателя, він повинен прийняти його, і це не може розцінюватись як «примусова праця». Ті ж, хто без поважних причин ухилитиметься від свого обов'язку, повинні нести юридичну відповідальність за неповагу до суду. Хоча, безумовно, люди мають керуватися передусім не страхом і не примусом, а

почуттям громадянської відповідальності за свою країну, свій народ. Але такий стан громадянської свідомості на порожньому місці не виникає. Це стає результатом тривалої й кропіткої роботи прогресивних кіл суспільства із утвердження моральності, поваги до права, почуття національної гідності та справедливості.

Суд залучає народних засідателів до здійснення правосуддя у порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, крім випадків, коли продовження цього строку зумовлено необхідністю закінчити розгляд справи, розпочатий за їхньої участі.

Письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя надсилається судом народному засідателю не пізніше ніж за сім днів до початку судового засідання. У запрошенні зазначаються права та обов'язки народного засідателя, перелік вимог до народних засідателів, а також підстави для увільнення їх від виконання обов'язків.

Водночас для виконання обов'язку присяжного особа підлягає виклику в суд, про що головуючий дає розпорядження секретареві судового засідання. Кандидати в присяжні підлягають виклику у кількості семи осіб, після їх обрання автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних. Таким чином, при формуванні складу присяжних для конкретної справи має діяти принцип випадкового вибору – жеребкування.

Одночасно із запрошенням (викликом) надсилається письмове повідомлення для роботодавця про залучення особи як народного засідателя чи присяжного.

Роботодавець зобов'язаний звільнити народного засідателя, присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків по здійсненню правосуддя. Народний засідатель, присяжний зобов'язаний вчасно з'явитися на запрошення (виклик) суду для участі в судовому засіданні.

Відмова у звільненні особи від роботи на час виконання її обов'язку або неявка особи у судове засідання без поважних причин вважається неповагою до суду.

Особливість відбору присяжних полягає в тому, що він здійснюється після відкриття судового засідання. Головуючий повідомляє відібраним особам, яке провадження підлягає розгляду, роз'яснює їм права та обов'язки, а також умови їх участі в судовому розгляді. Кожен із викликаних має право заявити про неможливість його участі в судовому розгляді, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід.

Головуючий з'ясує, чи немає передбачених законом підстав, які перешкоджають залученню громадянина як присяжного або які є підставою для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, а так само для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами.

Для з'ясування обставин, що можуть перешкоджати участі присяжного в судовому розгляді, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого можуть ставити присяжним відповідні запитання.

Кожному з потенційних присяжних учасники судового провадження можуть заявити відвід з підстав, передбачених законом.

Усі питання, пов'язані зі звільненням особи від участі в розгляді кримінального провадження, а також із самовідводом і відводом, вирішуються ухвалою суду у складі двох професійних суддів. У разі, якщо судді не прийшли до одноголосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі звільненням особи від участі в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи її відводом, особа вважається звільненою від участі в розгляді кримінального провадження або відведеною.

Після відбору основних присяжних відбираються і двоє запасних присяжних, які під час розгляду справи перебувають у залі судового засідання.

Водночас вбачається, що особа набуває статусу присяжного лише після принесення присяги.

Народним засідателям, присяжним за час виконання обов'язків у суді виплачується винагорода, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України⁶. Їм також відшкодовуються витрати на проїзд і наймання житла, а також виплачуються добові. Зазначені виплати здійснюються територіальними управліннями Державної судової адміністрації України за рахунок коштів Державного бюджету України.

За народними засідателями і присяжними на час виконання обов'язків у суді за місцем основної роботи зберігаються всі гарантії та пільги, передбачені законом. Час виконання народним засідателем чи присяжним обов'язків у суді зараховується до всіх видів трудового стажу. Звільнення народного засідателя чи присяжного з роботи або переведення на іншу роботу без його згоди під час виконання ним обов'язків у суді не допускається.

Звертаючись до окремих галузей судочинства, з'ясуємо, наскільки реалізується конституційна засада прямого народовладдя при здійсненні правосуддя.

Згідно з ч. 3. статті 17 КПК України (1961) кримінальні справи про злочини, за які законом була передбачена можливість призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі, в суді першої інстанції розглядалися судом у складі *двох суддів і трьох народних засідателів*, які при здійсненні правосуддя користувалися всіма правами судді. Проте Законом України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо участі народних засідателів»⁷ у 2011 р. із КПК України (1961) було виключено норми, які передбачали організацію та діяльність суду за участю народних засідателів.

Водночас під час підготовки та прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України як в теоретичному, так і практичному плані актуалізувалося питання щодо форм та процедур прямого народовладдя при здійсненні судочинства. В результаті згідно з ч. 3 статті 31 КПК України (2012) передбачено, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких можливе довічне позбавлення волі*, здійснюється колегіальною судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – *судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних*.

* Згідно з КК України (2001) довічне позбавлення волі передбачено у дванадцяти складах злочинів: стаття 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ч. 2 статті 115 «Умисне вбивство»; ч. 3 статті 258 «Терористичний акт», стаття 321-1 «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів», стат-

Особливості судового провадження за участю присяжних регламентуються § 2 глави 30 КПК України, де передбачається, що суди присяжних утворюються при місцевих загальних судах першої інстанції. Особливістю вітчизняного суду присяжних має стати те, що всі питання, пов'язані із судовим розглядом, професійні судді та присяжні вирішуватимуть спільно. Народою суду присяжних керуватиме головуючий (професійний суддя), який послідовно ставитиме на обговорення всі питання, що підлягають вирішенню, а також проводитиме відкрите голосування та підрахунок голосів. Всі питання ухвалюватимуться простою більшістю голосів і ніхто зі складу суду присяжних не матиме права утриматися від голосування, крім випадку, коли вирішуватиметься питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого.

Безперечно, запровадження суду присяжних мало б стати важливим кроком для вітчизняної правової системи. Проте неоднозначність у розумінні юридичної природи цього правового інституту, а також спроби «модернізувати» та «адаптувати» його до вітчизняних реалій викликають пересторогу щодо можливої підміни понять та введення суспільства в оману.

З цього приводу досить критично висловився В. М. Тертишник, який вважає, що, по суті, за новим КПК України судочинство повертається не до ідеї суду присяжних у класичній його формі, а до ідеї «народних засідателів». Адже нові присяжні можуть легко стати такими ж «кивалами», як і колишні народні засідателі⁸.

Справді, важко приховати те, що при впровадженні так званого «суду присяжних» законодавець вдавня лише до підміни понять. Колишніх «народних засідателів» перейменували на «присяжних», а сутність організації та діяльності суду не змінилася. Законодавець вкотре «обійшов» Конституцію України, а народ так і не отримав справжнього суду присяжних.

Водночас, згідно з ч. 2 статті 18 ЦПК України⁹, у випадках, встановлених цим кодексом, цивільні справи у судах першої інстанції розглядаються колегією у складі одного судді і двох народних засідателів, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді.

Тим самим представники суспільства як народні засідателі беруть участь при здійсненні судочинства лише у справах окремого провадження, фактично для виконання функції громадянського контролю. Як відомо, окреме провадження – це вид неповного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи, або

тя 348 «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця», стаття 379 «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя», стаття 400 «Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги», стаття 404 «Опір начальника або примушування його до порушення службових обов'язків», ч. 2 статті 438 «Порушення законів та звичаїв війни», ч. 2 статті 439 «Застосування зброї масового знищення», ч. 1 статті 442 «Геноцид», стаття 443 «Посягання на життя представника іноземної держави».

створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоскаржуваних прав.

Згідно зі статтею 234 ЦПК України розгляд справ проводиться судом у складі одного професійного судді та двох народних засідателів у разі: 1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; 2) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; 3) усиновлення; 4) надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку; 5) обов'язкової госпіталізації до протитуберкульозного закладу.

Таким чином, законодавець лише термінологічно диференціював форми безпосередньої участі народу при здійсненні правосуддя залежно від галузі судочинства. У сфері кримінального судочинства – «суд присяжних», а в цивільному судочинстві – «народні засідателі». Водночас ні адміністративне, ні господарське судочинство не передбачають жодної форми безпосередньої участі народу при здійсненні судочинства, що істотно обмежує конституційну засаду прямого народовладдя.

Як свідчить практика законотворення останніх десятиліть, держава (а, власне, правлячі соціальні та політичні кола) не зорієнтована на впровадження та забезпечення ефективного функціонування прямої участі народу при здійсненні судочинства. По суті, відмовившись від попередніх декларацій про участь народу при здійсненні правосуддя, законодавець якщо не ліквідував, то максимально обмежив цю важливу конституційну засаду вітчизняного державотворення.

1. Іваницький С. О. Формування складу народних засідателів у судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – Харків, 2006. – С. 8–9. **2. Про судочистрій України:** Закон Української РСР // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1981. – № 24. – Ст. 357. **3. Про судочистрій України:** Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27. – Ст. 180. **4. Про Концепцію** вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 19. – Ст. 1376. **5. Про судочистрій і статус суддів:** Закон України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900. **6.** Про затвердження Порядку виплати винагороди та відшкодування витрат на проїзд і наймання житла, виплати добових народним засідателям і присяжним за час виконання ними обов'язків у суді: Постанова Кабінету міністрів України від 11 жовтня 2002 р. № 1506 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 42. – Ст. 103. **7. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо участі народних засідателів:** Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 47. – Ст. 530. **8. Тертишник В. М.** Суд присяжних: ростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства України // Право України. – 2012. – № 7. – С. 276. **9. Цивільний процесуальний кодекс України** // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.